

Jordi Carreras

IES Castell d'Estela Amer.
Girona

Maria Fernández

IES El Pedró de l'Escala.
Girona

«L'escriptura del jo», una proposta d'educació intercultural i tractament de la diversitat per a l'ensenyament secundari obligatori

L'escriptura del jo és un projecte que parteix d'un itinerari a través de les vivències passades, presents i futures de cadascun dels nostres alumnes, basat en tot un seguit d'activitats de recerca, lectura, creació i recreació de textos i altres ítems que giren essencialment a l'entorn de l'escriptura autobiogràfica i que culminen en l'elaboració d'un llibre autobiogràfic.

Paraules clau: *interdisciplinarietat, interculturalitat, escriptura, tutoria, entorn social, àrea visual i plàstica.*

The writing of I, an intercultural educational proposal and treatment of diversity for Compulsory Secondary Education

The writing of I is a project that starts an itinerary through past, present and future experiences of each of our students based on following research activities. Reading, creation and recreation of text and other items that turn essentially around autobiographical writing and culminate with the elaboration of a free autobiography.

Keywords: *interdisciplinary, intercultural, writing, tutorship, social environment, visual and plastic area.*

Introducció

Amb el títol que encapçala aquest article, presentem un projecte didàctic que és el resultat d'anys de lectures, reflexions, esborranys i llargues pràctiques amb els alumnes que s'han anat convertint, al llarg dels anys, en una proposta didàctica concreta en avançat estat d'elaboració, sobretot gràcies a la llicència que se'ns va concedir durant el curs escolar 1999-2000.

Què és *L'escriptura del jo*? Doncs, d'una banda, una nova iniciativa metodològica feta des de l'àrea de llengua i literatura catalanes que entra de ple en el terreny de la interdisciplinarietat, atès que aconsegueix interrelacionar estretament tres línies de treball d'àrees i camps distints: la reflexió sobre la vida i l'entorn com a eina de maduració personal —eixos transversals de tutoria i àrea de socials—, l'aprenentatge de models d'escriptura i de recursos lèxics i gramaticals —àrea de llengua— i el desenvolupament de la capacitat artística —àrea de visual i plàstica—; de l'altra, un amplíssim material didàctic bo i acabat que permet desenvolupar aquesta iniciativa, atenent alhora la diversitat i la interculturalitat, en alumnes de secundària o, amb les adaptacions pertinents, de cicle superior de primària.

A fi d'explicar quin és el plantejament inicial del projecte, primer de tot volem justificar-vos per què precisament es planteja realitzar un treball que porta un títol que es pot associar tan estretament amb el concepte d'*autobiografia*. Si considerem prioritari partir de la base psi-

copedagògica que el rendiment de la nostra tasca va destinat concretament als adolescents, és necessari que, des d'un punt de vista de la psicologia d'aquest període tan particularment crític de creixement de la persona, aquests disposin d'un espai on puguin manifestar la seva emotivitat i alhora reflexionar sobre el seu món intern i sobre el món familiar i social que els envolta. És per això que procurem partir de la realitat més immediata de l'aprenent, que és el seu jo i el seu petit entorn, a fi que s'obri al món, automotivant-se i interessant-se per altres realitats en el temps (la memòria familiar, les arrels, la memòria col·lectiva, l'oblit a través de les generacions...) i en el pensament (la confrontació de models de vida diferents, la revaloració del contacte amb la gent gran com a portadora d'una saviesa natural...), amb l'objectiu últim que, de manera gradual, es vagi plantejant temes menys personals i més universals (com ara el fet diferencial, la preservació del planeta...) i que pugui anar fomentant i fonamentant un sentit crític i un sistema obert de valors que l'han de formar com a persona adulta.

En línies generals, aquesta idea explica el punt de partida del nostre material, l'eix temàtic vertebrador del qual és un itinerari a través de les vivències passades, presents i fins futures de cadascun dels nostres alumnes, basat en tot un seguit d'activitats de recerca, lectura, creació i recreació de textos, lliure interpretació i altres ítems diversos que giren essencialment a l'entorn de l'*escriptura del jo* o *escriptura autobiogràfica* i que culminen en l'elaboració d'un llibre autobiogràfic.

Atès que el concepte d'*autobiografia* és essencial en aquest projecte, cal que fem dos breus comentaris per tal de precisar quines són les seves potencialitats i quin és l'ús concret que proposem que se'n faci. En primer lloc, entenem que si bé el terme *autobiografia*, *strictu sensu*, fa referència a un recorregut per la pròpia vida, i per tant només pot atènyer el present i la retrospecció cap al passat, també es refereix a un gènere literari, el qual admet d'anar més enllà del terreny de la realitat per entrar en el món de la ficció, tant de la vida present i passada com de la futura. És per això que cada professor ha d'insistir als seus alumnes que l'*escriptura autobiogràfica* no consisteix en la bagatel·la de despullar la intimitat davant d'un públic, sinó que és un exercici d'intencions molt més complexes i elevades. Per tant, el fet que el contingut d'aquest tipus d'*escriptura* sigui real o ficcional és absolutament circumstancial, sempre i quan hi hagi hagut el pertinent *pacte autobiogràfic* entre les dues parts implicades en el procés, és a dir, entre l'estudiant, en tant que escriptor, i la resta dels seus companys i el mateix professor, en tant que presumibles lectors.

En aquest sentit, cal diferenciar l'*autobiografia convencional* de l'anomenada *escriptura autobiogràfica*, ja que si bé aquella té una es-

tractura monofònica i lineal i presenta un ritme continu i progressiu que potencia la visió diacrònica de la temporalitat, l'escriptura autobiogràfica té una estructura clarament polifònica marcada per unes línies discursives més obertes i discontinües amb les quals es pot fer molt més èmfasi, si cal, en la visió sincrònica de la temporalitat. Es tracta de dues tècniques i modalitats literàries diferents, però que, segons el nostre plantejament, no només no són excloents entre elles, ans al contrari, poden confluïr en el principal objectiu del nostre treball, que per això hem batejat amb el peculiar nom de *L'escriptura del jo*. Amb aquest concepte no gens enca-sellat, doncs, en cap subgènere literari concret, ens sembla haver trobat una eina de grans potencialitats educatives i culturalitzadores.

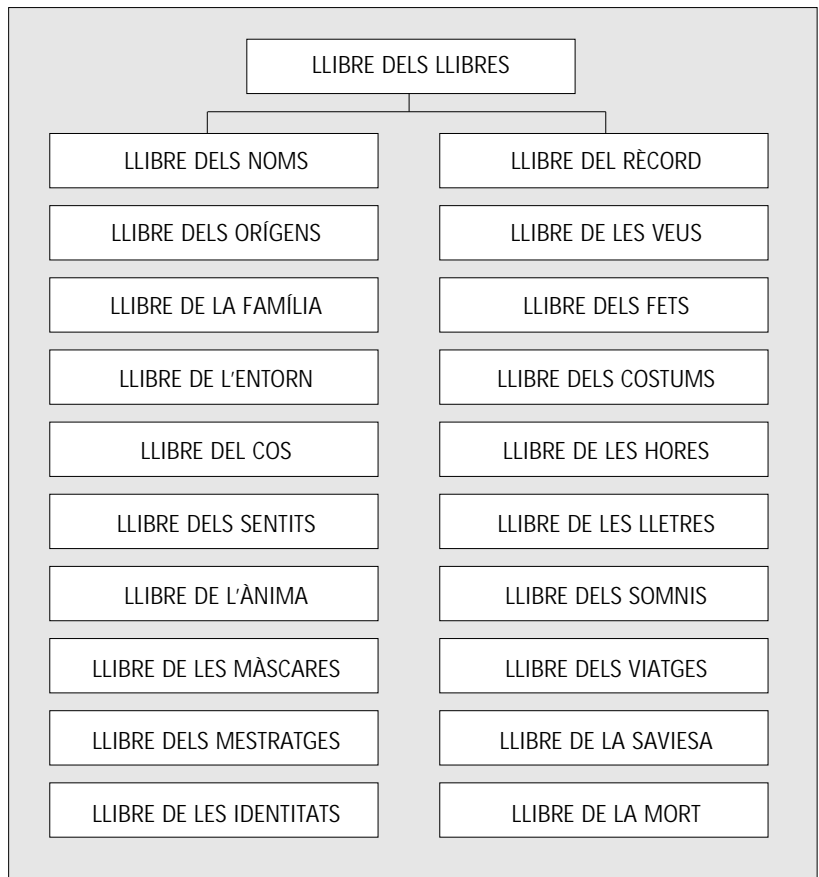
Abans d'explicar els procediments de treball concrets de *L'escrip-tura del jo*, volem fer encara atenció a l'enfocament lingüístic que li hem volgut donar. Entenem que la llengua, l'eina bàsica de comunica-ció amb què ordenem els nostres pensaments, ha de ser l'estri que no-saltres hem de saber fer estimar o valorar als nostres alumnes per tal que sàpiguen utilitzar-la per aconseguir aquest procés d'autoconeixe-ment i de coneixement de l'entorn. Qualsevol afany d'ensenyar-los-la ha d'anar precedit de la idea que vegin la necessitat d'usar-la. Han d'aprendre, també, a valorar-la com un veritable tresor de les nostres fa-cultats humanes que necessitem per comunicar-nos amb nosaltres ma-teixos i amb el món que ens envolta, però també per endinsar-nos en els àmbits del saber i de les cultures. Els alumnes han de percebre la llengua com la clau mestra que els permetrà analitzar la societat per tal de participar-ne constructivament i, si convé, incidir-hi per fer-la mo-dificar. Només si entenen aquesta idea, els estudiants estaran disposats a fer-se el propòsit d'aprendre els mecanismes de funcionament de la llengua, d'adquirir les seves habilitats i els coneixements necessaris per emprar-los en la societat en què viuen.

Segons aquesta visió, l'aprenentatge de la llengua només té sentit si l'integrem dins la reflexió del jo. Per tant, cal entendre-la com el camí únic per arribar a una reflexió. Amb això volem dir que el seu aprenen-tatge no ha de partir de l'element gramatical que es vol ensenyar. Es tracta precisament d'un trajecte invers. El coneixement del codi i de la normativa de la llengua no ha de convertir-se en la finalitat, sinó que, al capdavant, ha de ser la funció comunicativa l'autèntic focus d'aten-ció. No volem dir amb això que els coneixements gramaticals no siguin necessaris, sinó que a partir de la funció comunicativa arribarem al tre-ball de la forma i no a l'inrevés. És a dir, cal crear situacions comunicati-ves a partir de les quals l'estudiant vegi la necessitat d'afegir al seu bagatge personal nous elements formals del codi o de la normativa que li permetin de superar les seves pròpies llacunes i mancances expressives.

El treball concret d'aula

D'acord amb el que hem expressat fins ara, el treball de l'estudiant s'inicia, d'una banda, mitjançant elements autobiogràfics que són els detonants del procés d'ensenyament-aprenentatge i, de l'altra, amb una sèrie d'elements lingüístics —lèxic, textos, activitats diverses— la funció dels quals és proveir de referents i models de llengua.

Els continguts del material didàctic concret que conté tota aquesta sèrie d'elements proposats l'hem organitzat en vint-i-un temes, apartats o capítols autobiogràfics que nosaltres anomenem *llibres*, el primer dels quals, El Llibre dels Llibres, n'encapçala els dos grups de deu cadascun que segueixen: *Els signes del jo* —els de la columna de l'esquerra— i *Les vivències del jo* —els de la dreta:

Al seu torn, cadascun d'aquests llibres està organitzat en una sèrie de subapartats temàtics encara més definits (el *Llibre dels noms*, per exemple, comprèn *el nom propi*, *el malnom*, *el sobrenom*, *el nom literari*, etc.) i es concreta en un conjunt d'unes quaranta activitats més o menys complexes i desdoblades en exercicis que van alternant el seu punt de vista, segons una tipologia de dotze classes de plantejaments diferents (nosaltres en diem *espais de treball*) agrupats en quatre grans àrees, tal com es mostra en el quadre següent:

1. Buscar . Diccionari . Recerca . Concurs	3. Escriure . Recreació . Escriptura . Expressió lliure
2. Parlar . Fòrum . Tribuna . Representació	4. Fer un projecte . Taller . Treball de camp . Autobiografia

El procediment concret d'aula que cal seguir per tal d'utilitzar el material didàctic de la manera més adequada i profitosa possible, es reparteix en aquestes dues fases de treball, independents però alhora complementàries.

Primera fase: realització d'activitats

Consisteix a realitzar tot un seguit d'activitats que es guardaran, degudament ordenades, en un cartipàs. Per portar-les a terme, cal seguir els passos que es detallen a continuació.

Presentació i selecció d'activitats

Una vegada triat un apartat o un tema de treball, l'ensenyant fa les diverses propostes d'activitats i exercicis d'un subapartat, «grup/seqüència d'activitats» o activitat en funció de la seva temporització prevista (generalment, per a una sessió de classe), així com dels objectius didàctics *ad hoc* plantejats, de la tipologia i el nivell de coneixements i d'interès dels alumnes, de la dinàmica o grau de participació de la classe, dels recursos d'aula i de centre, etc.

Com que un dels nostres cavalls de batalla ha estat la voluntat de crear un material divers, especialment pel que fa a la qüestió de la interculturalitat, hem procurat, dins de les nostres possibilitats, d'intro-

duir idees noves que s'apartin de la nostra cultura més propera, a fi de trobar vies que puguin ajudar a entendre i respectar les altres, així com a complementar, qüestionar o rebatre els patrons o models de qualsevulla. En el cas del *Llibre dels noms*, per seguir amb el mateix exemple, el material té en compte noms de pila provinents de distintes cultures, etimologies de llengües properes i llunyanes, textos d'autors i autores d'arreu del món. El propòsit darrer és ampliar horitzons per tal de millorar la qualitat del pensament i de les reflexions a què arribin els nostres alumnes.

Resolució d'activitats

Una vegada escoltades les distintes propostes que li ha fet l'ensenyant, cada estudiant tria o selecciona les activitats o els exercicis que li convenen més segons els seus interessos, necessitats o capacitats, o seguint el consell del professor.

A banda de tenir en compte la diversitat respecte a la interculturalitat, el material es presenta també divers en d'altres eixos del treball. Principalment, en la diversitat de ritmes i nivells d'aprenentatge que proposa. Referent a aquest punt, entenem que la diversitat no ha de ser segregadora, sinó integradora, de manera que portar-la a l'aula no ha de consistir que cada alumne hi faci tasques (o, si voleu, *currículums*) diferents, sinó que tots han de fer-hi les mateixes o algunes de semblants, però, això sí, amb el grau corresponent d'adaptació i/o exigència. És, com si diguéssim, que s'ha de fer que tots viatgin fins a la mateixa ciutat, però que alhora s'ha de procurar que cadascú trobi el mitjà o el trajecte més idoni per fer-ho. Evidentment, això comporta una concreció d'un *itinerari* de tasques diferents en cada noi i noia i, per tant, una orientació individualitzada i un seguiment proper i sistemàtic de cada cas. D'aquí que el material didàctic sigui necessàriament molt ampli, puix que ha de preveure tota aquesta diversitat d'hipotètiques línies de treball.

Val a dir, encara, que aquest tractament de la diversitat en els nivells d'aprenentatge es veu reforçat i complementat per uns altres que també són prou suggestius i enriquidors, tant referents als mateixos continguts del material didàctic —diversitat d'autors, temes, gèneres, llengües— com d'ambientació i estratègies d'aula (diversitat de llocs de realització, de tipus de situació i agrupament dels alumnes dins l'aula, etc.).

Procés de millora

Se sotmet l'activitat a un o a diversos processos de millora que ajudaran a enriquir el producte de cara a una ulterior utilització en l'elaboració de l'autobiografia. En el cas que es tracti de diversos —i, per

tant, recursius— processos, de vegades és bo canviar-ne o focalitzar-ne distintament l'orientació cada vegada que se n'aplica un.

Elaboració del cartipàs

Els fulls de treball s'han de guardar ben ordenats en un portafolis i sense grapar, a fi que posteriorment, quan hàgim d'elaborar l'autobiografia, puguem disposar-ne amb el màxim d'agilitat possible.

Segona fase: elaboració de l'autobiografia

En aquesta segona fase, que representa la culminació del treball fet a la primera, l'alumne va elaborant un llibre autobiogràfic a partir dels materials i la base textual que ha anat reunint al cartipàs, d'acord amb aquestes tres pautes de treball.

Preparació del suport físic

El millor és una llibreta de tapa dura i fulls blancs que s'ha de manipular convenientment, tant per fora com per dins, perquè adopti un format de llibre. A la pràctica, això vol dir, per un costat, folrar-la, fer-hi una portada i una contraportada, adaptar-hi el lloc etc...; per l'altre, fer-hi una portadella, una dedicatòria, una introducció, així com d'altres possibles aspectes preliminars habituals, a part de les pàgines de cortesia. En el *Llibre dels llibres* donem una referència completa de totes les possibilitats.

Elaboració del text

La base i l'ordre textual dels capítols de l'autobiografia són els mateixos que l'estudiant té a les activitats del cartipàs i es confeccionen a partir d'un qüestionari temàtic orientatiu que pot fer de guia, en el qual queden reflectides algunes de les qüestions més importants que s'han anat treballant a la fase 1. El discurs escrit concret es fa sempre amb lletra manuscrita i s'elabora a partir dels escrits, ordenats segons el guió, de l'àrea *escriure* convenientment revisats i interrelacionats amb els lligams discursius i textuais paral·lelament treballats al *Llibre dels llibres*. Cal dir que també poden formar part del discurs autobiogràfic d'altres activitats adients del cartipàs que no siguin pròpiament un text, com ara llistes, paraules soltes, esquemes, etc.

Disseny, composició i presentació visual i plàstica

El text autobiogràfic es complementa amb tots els elements estètics i de disseny i composició que l'alumne considera convenient (foto-

grafies, dibuixos, retalls de diari, tipologies de lletra diferents...), amb el benentès que el producte final acabat es concep com una mena d'*objecte d'art*, per la qual cosa ha de ser tractat amb el màxim de netedat i cura possibles i no admet cap mena de correcció, tant del text com de qualsevol element estètic que n'afecti la presentació.

Per acabar, volem fer una breu referència a la valoració i avaluació de tot el projecte didàctic que us acabem de descriure. Sabem que no som els més adients per fer-la d'una manera prou distanciada i objectiva, però si més no ens agradaria fer constar que pràcticament totes les experimentacions d'aula que n'hem fet fins ara han estat força o molt satisfactòries, vist que hi hem percebut clarament que l'estudiant no només havia après i havia assolit un grau de coneixement superior a l'inicial, sinó que també havia trobat un interessantíssim espai per créixer i madurar. Si a això, i al grau d'estimulació i engrescament de l'alumnat que ha comportat, hi afegim que l'experiència sempre ha estat també molt gratificant per a nosaltres, professores i professors, hem de concloure que creiem honestament en l'aportació positiva que *L'escriptura del jo* ha fet, fa i esperem que faci a les nostres aules.

*Referències
dels autors*

Jordi Carreras de Cabrera és professor de llengua catalana a l'IES Castell d'Estel·la, d'Amer (Girona). A/e: jcarrer8@pie.xtec.es

Maria Fernández Pou és professora de llengua catalana a l'IES El Pedró de l'Escala. Girona. A/e: mferna94@pie.xtec.es

Línia de treball: didàctica de la llengua escrita a secundària.